

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคฟันน้ำนมผุในเด็กอายุ 6 - 30 เดือนในคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วิลาวัลย์ วีระอาชากุล¹, วิบูลย์ วีระอาชากุล²

¹ภาควิชาทันตกรรมชุมชน คณะทันตแพทยศาสตร์ ²ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002

Factors Associated with Dental Caries in 6-30 Month-old Children at well Baby Clinic, Srinagarind Hospital, Khon Kaen University

Wilawan Weraarchakul¹, Wiboon Weraarchakul²

¹Department of Community Dentistry, Faculty of Dentistry, ²Department of Pediatrics, Faculty of Medicine, Khon Kaen University

หลักการและเหตุผล: ปัจจุบันฟันผุกำลังเป็นปัญหาหนึ่งที่สำคัญในเด็กเล็กของประเทศไทย เนื่องจากฟันผุที่ลุกลามทำให้เกิดการติดเชื้อ ปวด บวม เป็นฝี มีปัญหาต่อการบดเคี้ยวอาหาร ขาดสารอาหาร และขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

วัตถุประสงค์: ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคฟันน้ำนมผุในเด็กอายุ 6 - 30 เดือนในคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รูปแบบการศึกษา: Cross-sectional analytical study

สถานที่ศึกษา: คลินิกเด็กดี โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

กลุ่มตัวอย่าง: เด็กอายุ 6 เดือน - 30 เดือน ที่มารับวัคซีนที่คลินิกเด็กดี โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นในช่วงเดือน ก.ค. - ธ.ค. 2546 จำนวน 183 คน

วิธีการ: การสัมภาษณ์ ข้อมูลทั่วไป พฤติกรรมการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก พฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็ก และการตรวจสถานะฟันผุ แผ่นคราบจุลินทรีย์บนตัวฟันของเด็กทุกคน ที่ได้รับคำชี้แจง และยินยอมเข้าร่วมในการศึกษา

ผลการศึกษา: อัตราความชุกของการเกิดโรคฟันผุ พบร้อยละ 34 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ กับการเกิดโรคฟันน้ำนมผุในเด็กก่อนวัยเรียนอายุ 6 - 30 เดือนที่มารับ

Background: Dental caries is an alarming problem in mostly young children in Thailand. It can also lead to rampant decay, infection, pain, abscesses, chewing problems, malnutrition and low self-esteem.

Objective: To investigate factors associated with dental caries in 6-30 month-old children who visited well baby clinic at Srinagarind hospital, Khon Kaen University.

Design: Cross-sectional analytical study

Setting: Well baby clinic at Srinagarind hospital, Khon Kaen University

Samples: A sample of 183 children aged 6 to 30 months who visited well baby clinic at Srinagarind hospital, Khon Kaen University and their parents during July - December, 2003.

Materials and Methods: Children and their parents volunteered to participate in this study. Children were examined for dental caries and plaque scores. Parents were interviewed for socio-economic and the detail of their children including oral hygiene care, feeding behaviors and dietary habits.

Results: The prevalent rate of dental caries was 34%. From bivariable and multi-variable logistic regression found that factors associated with dental caries in this sample were eating snack, drinking beverage and dental plaque. Children who ate snack ≥ 1 time per day,

วัดขึ้นที่คลินิกเด็กดี คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยใช้สถิติการวิเคราะห์แบบทวิปัจจัย และสถิติถดถอยลอจิสติกแบบพหุปัจจัย คือ การกินขนมขบเคี้ยว/กรูบกรอบ การดื่มน้ำหวานและการมีคราบจุลินทรีย์บนตัวฟัน โดยพบว่า เด็กที่กินขนมขบเคี้ยว/กรูบกรอบ ≥ 1 ครั้ง/วันขึ้นไป และเด็กที่กิน < 1 ครั้ง/วัน จะมีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคฟันน้ำนมสูงเป็น 7.4 (95% CI = 1.8 - 29.4) และ 5.7 (95% CI = 1.5 - 22.5) เท่าของเด็กที่ไม่กินขนมขบเคี้ยว/กรูบกรอบเรียงตามลำดับ เด็กที่ดื่มน้ำหวาน ≥ 1 ครั้ง/วันขึ้นไป จะมีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคฟันน้ำนมสูงเป็น 6.2 เท่าของเด็กที่ไม่ดื่มน้ำหวานเลย (95% CI = 2.3 - 16.5) ส่วนเด็กที่มีแผ่นคราบจุลินทรีย์บนตัวฟันมีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคฟันน้ำนมสูงเป็น 3.8 (95% CI = 1.5-9.5) เท่าของเด็กที่ไม่พบแผ่นคราบจุลินทรีย์

สรุป: ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเกิดโรคฟันผุในการศึกษานี้ คือ การกินขนมขบเคี้ยว/กรูบกรอบ การดื่มน้ำหวานและการมีคราบจุลินทรีย์บนตัวฟัน

คำสำคัญ: ฟันผุ เด็ก

< 1 time per day had dental caries higher than children who did not eat snack by adjusted odds ratio = 7.4 (95% CI = 1.8-29.4), 5.7 (95% CI = 1.5 - 22.5) respectively. Children who drunk beverage ≥ 1 time per day had dental caries higher than children who did not drink beverage by adjusted odds ratio = 6.2 (95% CI = 2.3 - 16.5). Children with dental plaque had dental caries higher than children without dental plaque by adjusted odds ratio = 3.8 (95% CI = 1.5 - 9.5) .

Conclusion: Factors associated with dental caries in this study were eating snack, beverage and dental plaque.

Keywords: dental caries, children

ศรีนครินทร์เวชสาร 2551; 23(2): 165-71 • Srinagarind Med J 2008; 23(2): 165-71

บทนำ

ฟันน้ำนมจัดเป็นฟันชุดแรก และมีความสำคัญต่อวัยแรกของชีวิต หรือที่เรียกว่าวัยก่อนเรียน การเกิดฟันน้ำนมผุนอกจากจะเกิดปัญหาต่อสุขภาพ สภาวะเศรษฐกิจแล้วยังมีผลกระทบต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย มีผลต่อการเจริญเติบโตของขากรรไกร การเกิดฟันซ้อนเก และการสบฟันผิดปกติ หากปล่อยให้ฟันน้ำนมผุลุกลามอาจเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดฟันผุในฟันแท้ในอนาคตได้¹⁻²

การรักษาโรคฟันน้ำนมผุเป็นงานที่ยุ่งยาก เพราะเด็กให้ความร่วมมือได้น้อย บางครั้งต้องทำให้หมดความรู้สึกก่อนการรักษาซึ่งอาจเกิดอันตรายกับเด็กได้ และเป็นงานที่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก ดังนั้นการป้องกันโรคฟันผุในเด็กจึงต้องทำตั้งแต่ระยะเริ่มแรกและควรคำนึงถึงช่วงอายุที่ฟันเริ่มผุ ลักษณะของโรค และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดโรค³

จากผลการสำรวจสภาวะทันตสุขภาพแห่งชาติ โดยกองทันตสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2543 - 2544 พบว่าเด็กไทยอายุ 3 ปี มีฟันผุร้อยละ 65.7 ซึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่าเด็กที่มีอายุ 3 ปี มีฟันผุร้อยละ 70.1 แสดงให้เห็นว่า

การเกิดโรคฟันน้ำนมผุเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของชาติปัญหาหนึ่ง⁴ และจากการสำรวจสถานภาพของโรคฟันผุของฟันน้ำนมเด็กอายุ 7-60 เดือน ในเขตกรุงเทพมหานครที่มาจากครอบครัวซึ่งด้อยฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมพบว่าฟันน้ำนมผุจะเริ่มปรากฏที่ฟันตัดกลางซี่บนเป็นลำดับแรกเมื่อเด็กมีอายุระหว่าง 7-12 เดือน ลำดับที่ 2 ได้แก่ ฟันตัดข้างซี่บน ฟันกรามล่างซี่ที่ 1 ฟันตัดกลางและฟันตัดข้างซี่ล่าง โดยเริ่มพบรอยผุเมื่อเด็กมีอายุระหว่าง 13 - 18 เดือน ลำดับที่ 3 ได้แก่ ฟันกรามบนซี่ที่ 2 และซี่ที่ 1 ฟันกรามล่างซี่ที่ 2 และฟันเขี้ยวบน โดยจะเริ่มมีรอยผุเมื่อเด็กมีอายุระหว่าง 19 - 24 เดือน และเมื่อเด็กมีอายุระหว่าง 25 - 30 เดือน⁵ การเกิดโรคฟันผุในฟันน้ำนมมีสาเหตุมาจากหลายๆ ปัจจัยร่วมกันซึ่งจากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าปัจจัยที่สำคัญ คือ พฤติกรรมการดื่มนม มีขวดนมค้างอยู่ในช่องปากขณะหลับ ดื่มนมที่มีรสหวาน^{6, 8} การบริโภคอาหารของเด็กโดยเฉพาะขนมหวาน ขนมกรูบกรอบ การขาดการดูแลสุขภาพช่องปากของเด็ก⁷⁻⁸ ตลอดจนการเข้าถึงการบริการตรวจฟันโดยทันตแพทย์

เนื่องจากในอดีตยังไม่มีการศึกษาอัตราการเกิดโรคฟันน้ำนมผุและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคฟันน้ำนมผุในเด็กอายุ 6 - 30 เดือนในคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และในการศึกษาในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาในเด็กวัย 3 - 6 ปี ซึ่งเป็นวัยที่พบว่าฟันน้ำนมผุกลายมรุนแรงแล้ว ทีมวิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญตรงนี้ และทำการศึกษาในหัวข้อดังกล่าว เพื่อนำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมป้องกันโรคฟันน้ำนมผุในคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อไป

วัตถุประสงค์และวิธีการ

1. วิธีการศึกษาเป็นการศึกษาแบบ Cross-sectional analytical study ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ ข้อมูลทั่วไป พฤติกรรมการดูแลสุขภาพช่องปาก พฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครอง และการตรวจสุขภาพฟันผุของเด็ก โดยจะทำการเก็บข้อมูลจากเด็กอายุ 6 - 30 เดือน ที่มารับวัดฟันที่คลินิกเด็กดี โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นในช่วงเดือน ก.ค. - ธ.ค. 2546 ที่ได้รับคำชี้แจง และยินยอมเข้าร่วมในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จำนวน 183 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ตรวจฟันผุโดยใช้ดัชนีรอยละของการเกิดโรคฟันผุและดัชนีฟันผุอุดถอน (DMFT) โดยมีเกณฑ์ในการวินิจฉัยฟันผุดังนี้ ฟันผุ หมายถึง รอยโรคบนตัวฟันที่มีสีขาวขุ่นหรือสีน้ำตาลหรือสีดำที่มีลักษณะพื้นผิว ตั้งแต่อ่อนนุ่มจนกระทั่งเป็นโพรงผุชัดเจน ผู้ตรวจเป็นนักศึกษาทันตแพทย์ชั้นปีที่ 6 จำนวน 3 คน ที่ผ่านการฝึกปรับมาตรฐานการตรวจโดยคำนวณค่าความเที่ยงของผู้ตรวจระหว่างบุคคล (Inter - examiner) ได้ค่า kappa = 0.9 ความเที่ยงของผู้ตรวจคนเดียว (Intra - examiner) โดยวัดซ้ำได้ค่า Kappa = 0.9 ทีมวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ปกครองของเด็กโดยอาศัยแบบสัมภาษณ์และแบบสัมภาษณ์จะถูกนำไปทดสอบความตรงโดยให้ทันตแพทย์ผู้เชี่ยวชาญอ่านและให้คำแนะนำ จากนั้นนำไปแก้ไขและทดสอบใช้จริง ในผู้ปกครองเด็กอายุ 6 - 30 เดือนที่ศูนย์บริการส่งเสริมสุขภาพชุมชนสามเหลี่ยม 10 ชุด เพื่อดูความครอบคลุมและการใช้ภาษา ทำการเก็บซ้ำเพื่อดูความเที่ยงของข้อมูลการใช้แบบสัมภาษณ์ จำนวนระดับความเที่ยงของข้อมูลได้ค่า $r = 0.7$

ดำเนินการเก็บข้อมูลโดย ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานที่คลินิกเด็กดีในแต่ละวัน ทำการจดรายชื่อเด็กที่มาเข้าคิวและผู้ปกครองยินยอมให้ตรวจสุขภาพช่องปากเด็ก ทำการตรวจสุขภาพช่องปาก และทำการตรวจซ้ำ 10% ของเด็กที่ได้รับการตรวจทั้งหมดเพื่อวัดความเที่ยงของผู้ตรวจ

ข้อมูล (Intra - examiner) คำนวณได้ Kappa = 0.9 และสัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็กที่มาในวันนั้น

3. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows Version 10.0 โดยสถิติที่ใช้อธิบายคุณลักษณะของตัวแปรคุณภาพใช้จำนวน และร้อยละ ตัวแปรเชิงปริมาณใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที่ใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ กับการเกิดโรคฟันน้ำนมผุ ใช้การวิเคราะห์แบบทวิปัจจัย (bivariable analysis) เช่น Chi-square test, Independent t-test Odds ratio หลังจากนั้นนำตัวแปรมาวิเคราะห์ต่อในการวิเคราะห์สถิติถดถอยลอจิสติกแบบพหุปัจจัย (Multivariable Logistic Regression Analysis) เพื่อควบคุมตัวแปรกวน(confounding factors)

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ประชากรที่ศึกษาทั้งหมดจำนวน 183 คน อายุเฉลี่ย 17.09 ± 7.43 เดือน (ค่าเฉลี่ย + ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน) เป็นเพศชาย ร้อยละ 51.3 มีอายุเฉลี่ย 17.42 ± 7.70 เดือน เพศหญิงร้อยละ 48.7 มีอายุเฉลี่ย 16.75 ± 7.2 เดือน ผู้ปกครองเด็กหรือผู้ดูแลเด็ก ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายคิดเป็นร้อยละ 51.3 มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนเท่ากับ $10,980 \pm 1092$ บาท ต่ำสุด 1,000 บาท สูงสุด 40,000 บาท ส่วนใหญ่เด็กมักจะรับประทานทั้งนมแม่และนมขวด คิดเป็นร้อยละ 78.7 รับประทานนมแม่อย่างเดียว คิดเป็นร้อยละ 13.3 และรับประทานนมขวดอย่างเดียวคิดเป็นร้อยละ 8 ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็ก ไม่เคยพาเด็กไปตรวจฟันกับทันตแพทย์ คิดเป็นร้อยละ 80 โดยให้เหตุผลที่ไม่พาไปพบทันตแพทย์ เพราะยังไม่มีปัญหาช่องปาก และฟันยังขึ้นไม่ครบ สภาวะโรคฟันน้ำนมผุจากการศึกษาพบว่ามีค่าเฉลี่ยฟันที่ผุ (decay) = 2.38 ± 4.6 ซึ่งต่อคน อัตราการเกิดโรคฟันผุคิดเป็นร้อยละ 34 เมื่อจำแนกตามกลุ่มอายุพบว่า กลุ่มอายุ 6-12 เดือนพบร้อยละ 16.9 กลุ่มอายุ 13-18 เดือนพบร้อยละ 33.3 กลุ่มอายุ 19 - 24 เดือนพบร้อยละ 50 และกลุ่มอายุ 25 - 30 เดือน พบร้อยละ 54.3 โดยอายุที่พบฟันผุเร็วที่สุดคืออายุ 9 เดือนจำนวน 2 คน (ร้อยละ 1.1) และฟันที่ผุมากในการศึกษาครั้งนี้คือฟันซี่ #61 # 51 # 62 #52 เรียงตามลำดับ

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ เช่น รายได้ครอบครัว การศึกษาผู้เลี้ยงดูเด็ก เพศ ช่วงอายุของเด็ก พฤติกรรมการหลับคาขวดนม ความถี่ในการทำความสะอาดช่องปาก การได้รับฟลูออไรด์ การพบทันตแพทย์เพื่อตรวจฟัน การดื่มน้ำหวาน การกินขนมขบเคี้ยว การตรวจพบคราบจุลินทรีย์ กับการเกิดโรคฟันน้ำนมผุในเด็กก่อนวัยเรียนอายุ 6 - 30 เดือนที่มารับวัดฟันที่คลินิกเด็กดี คณะแพทยศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยใช้สถิติการวิเคราะห์แบบทวิปัจจัย และสถิติถดถอยลอจิสติกแบบพหุปัจจัย พบว่า การกินขนมขบเคี้ยว/กรุบกรอบ การดื่มน้ำหวานและการมีคราบจุลินทรีย์บนตัวฟัน สัมพันธ์กับการเกิดโรคฟันน้ำนมในเด็กก่อนวัยเรียน 6-30 เดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ $p < 0.05$ นั่นคือ การกินขนมขบเคี้ยว/กรุบกรอบพบว่าเด็กที่กินมากกว่าหรือเท่ากับ 1 ครั้ง/วันขึ้นไป จะมีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคฟันน้ำนมเป็น 7.4 เท่าของเด็กที่ไม่กินขนมขบเคี้ยวเลย (95% CI = 1.8 - 29.5 $p = 0.003$) เด็กที่กินน้อยกว่า 1 ครั้ง/วัน จะมีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคฟันน้ำนมเป็น 5.7 เท่าของเด็กที่ไม่กินขนมขบเคี้ยวเลย (95% CI = 1.5 - 22.5 $p = 0.012$) ส่วนเด็กที่ตรวจพบคราบจุลินทรีย์มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคฟันน้ำนมเป็น 3.8 เท่าของเด็กที่ไม่พบแผ่นคราบจุลินทรีย์ (95% CI = 1.5 - 9.5 $p = 0.003$) และเด็กที่ดื่มน้ำหวานเป็นประจำทุกวันจะมีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคฟันน้ำนมเป็น 6.2 เท่าของเด็กที่ไม่ดื่มน้ำหวานเลย (95% CI = 2.3 - 16.5 $p = 0.001$) (ตารางที่ 1-2)

วิจารณ์ผล

จากการศึกษาพบว่าอายุน้อยที่สุดที่เริ่มพบฟันน้ำนมในเด็กกลุ่มนี้คือ 9 เดือนสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธนพร บุญเจริญ ที่ศึกษาในเด็กก่อนวัยเรียน อายุ 1 - 5 ปี ที่โรงพยาบาลแม่และเด็ก จังหวัดเชียงใหม่⁹ ที่พบว่าอายุเริ่มต้นที่พบเป็นโรคฟันผุนั้น สามารถพบได้ตั้งแต่อายุ 1 ปี และการศึกษาของ Thitasomakul ที่ทำการศึกษาในโครงการเด็กไทยระยะยาว (Prospective Cohort Study of Thai Children) โดยติดตามเด็กที่อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา จำนวน 795 คน พบอัตราความชุกโรคฟันผุในเด็กอายุ 9 เดือนร้อยละ 2¹⁰ ในขณะที่ รวีวรรณ ปัญญางาม และ ยุทธนา ปัญญางาม⁵ ได้ทำการศึกษาที่กรุงเทพมหานครในกลุ่มเด็กที่มีฐานะยากจนพบว่าฟันน้ำนมเริ่มผุในเด็กอายุ 12 เดือน แสดงว่าเด็กไทยส่วนใหญ่เริ่มมีฟันน้ำนมผุค่อนข้างเร็ว ซึ่งบุคลากรสาธารณสุขและผู้เกี่ยวข้องควรให้ความสนใจในการส่งเสริมป้องกันฟันผุในเด็กวัยนี้ จากการศึกษาครั้งนี้พบอัตราการเกิดโรคฟันผุร้อยละ 34 ที่สำคัญการเกิดฟันผุเพิ่มขึ้นตามอายุที่มากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Thitasomakul ที่พบว่าอัตราความชุกโรคฟันผุในเด็กอายุ 9 เดือนเท่ากับร้อยละ 2 เด็กอายุ 12 เดือนพบร้อยละ 22.8 และในเด็กอายุ 18 เดือนพบร้อยละ 68.1¹⁰ และสอดคล้องกับการศึกษาของสมนึก ชาญด้วยกิจ และคณะ¹¹ ที่ศึกษาในเด็กซึ่งมารับวัคซีนที่คลินิกเด็กดี ในโรงพยาบาลที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุขรวม 296 แห่ง ในช่วงระหว่างเดือนสิงหาคม - กันยายน 2546 ที่พบว่าการเกิดฟันผุในเด็กวัยนี้

เพิ่มขึ้นตามอายุที่มากขึ้นเช่นกัน

ในส่วนของการศึกษาที่สัมพันธ์กับการเกิดโรคฟันน้ำนมในเด็กกลุ่มที่ศึกษาคือการกินขนมขบเคี้ยว/กรุบกรอบ การดื่มน้ำหวานและการมีคราบจุลินทรีย์บนตัวฟัน โดยกลไกการเกิดโรคฟันผุเกิดจากกลุ่มของเชื้อแบคทีเรียที่ก่อให้เกิดโรคฟันผุนบนตัวฟันย่อยอาหารจำพวกคาร์โบไฮเดรต เช่น อาหารจำพวกแป้งและน้ำตาล ซึ่งเป็นส่วนประกอบในอาหารและเครื่องดื่มที่มีรสหวานหรือขนมขบเคี้ยว/กรุบกรอบที่เด็กชอบรับประทาน หลังจากที่มีกระบวนการย่อยของคาร์โบไฮเดรตกรดที่เกิดจากปฏิกิริยาการหมักจะเป็นสาเหตุทำให้สภาวะความเป็นกรด - ด่าง ต่ำลง ซึ่งนำไปสู่การสูญเสียแร่ธาตุของผิวฟัน เกิดฟันผุขึ้น จากผลการศึกษา สอดคล้องกับการศึกษาของ Jin และคณะ ที่ทำการศึกษาในเด็กอายุ 6 - 59 เดือนที่กรุงโซล ประเทศเกาหลีที่พบว่า การรับประทานอาหารว่างระหว่างมื้อเป็นขนมหวานสัมพันธ์กับเกิดฟันน้ำนม¹² และยังสอดคล้องกับอีกหลายการศึกษา เช่น การศึกษาของ Winter และคณะ ที่ศึกษาในเด็กอายุ 1 - 4 ปี ที่ประเทศอังกฤษ¹³ Paunio และคณะ ที่ศึกษาในเด็กอายุ 3 ปี ชาวฟินแลนด์¹⁴ Persson และคณะ ที่ศึกษาในเด็กเล็กประเทศสวีเดน¹⁵ Gibson และ Williams ที่ศึกษาในเด็กอายุ 1.5 - 4.5 ปีที่ประเทศอังกฤษ¹⁶ และการศึกษาของ Jose B และ King ที่ศึกษาในเด็กอายุ 8 - 48 เดือนที่เมืองเคราลา ประเทศอินเดีย⁷ แต่ในการศึกษานี้ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการดื่มนมกับการเกิดโรคฟันผุ

ปัจจุบันขนมและอาหารว่างเข้ามามีบทบาทสูงมากในชีวิตประจำวันของเด็กไทย มีรูปแบบต่างๆ มากมาย และส่งตรงถึงหน้าบ้านของผู้บริโภคการแข่งขันเพื่อแย่งชิงกันทางการค้าทำให้ผู้ผลิตมีกลยุทธ์ในการชักจูงผู้ซื้อ ทั้งการตั้งชื่อขนม รูปแบบบรรจุภัณฑ์ การโฆษณา แจกของแถม การสร้างกระแสเติมแต่งรสชาติให้เด็กติด แม้กระทั่งการโฆษณาถึงคุณค่าของสารอาหารที่มีในขนมที่เกินความจริงทำให้แม่และผู้เลี้ยงดูเด็กเกิดความเข้าใจว่าขนมเหล่านี้สามารถใช้แทนอาหารได้และมีประโยชน์ ประกอบกับคำว่า “เด็กกับขนม เป็นของคู่กัน” ทำให้ความรู้สึกรับรู้ต่อเรื่องขนมของคนทั่วไปเป็นไปในแง่บวกของการสร้างความสุขขนมถูกใช้เป็นของขวัญ เป็นรางวัล เป็นสื่อแสดงความรักขนมถูกหยิบยื่นให้แก่เด็กตั้งแต่ช่วงแรกของชีวิตจากการศึกษาของสุวิภา อนันต์ธนสวัสดิ์ และสถาพร มานไข่มุก รายงานว่าแม่หยิบยื่นน้ำอัดลม และขนมหวานให้แก่เด็กตั้งแต่อายุไม่ถึง 1 ปี¹⁷ ด้วยเหตุที่โทษหรือพิษภัยที่มากับขนมมัน เป็นสิ่งที่ค่อยเป็นค่อยไป ไม่เห็นมีผลทันทีทันใด เหมือนกับอาการปวดหัว ตัวร้อน จึงไม่ใช่เรื่องง่ายนักที่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเหล่านี้ การให้ทันตสุขศึกษาแก่หญิงตั้งครรภ์ หรือผู้เลี้ยงดู

ตารางที่ 1 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเกิดโรคฟันน้ำนมในประชากรที่ศึกษาโดยใช้สถิติ การวิเคราะห์แบบทวิปัจจัย (Bivariable analysis)

ตัวแปร	เด็กที่เป็นโรคฟันผุ		สถิติที่ใช้ Chi-square test	p-value
	เด็กมีฟันผุ จำนวน 63 คน (%)	เด็กที่ไม่มีฟันผุ จำนวน 120 คน (%)		
1. อายุ				
1.1 6 - 12 เดือน	11 (17.5)	54 (45.0)	18.4	0.001*
1.2 13 - 18 เดือน	17 (27.0)	34 (28.4)		
1.3 19 - 24 เดือน	16 (25.4)	16 (13.3)		
1.4 15 - 30 เดือน	19 (30.1)	16 (13.3)		
2. เพศ				
2.1 ชาย	28 (44.4)	66 (55.0)	3.13	0.07
2.2 หญิง	35 (55.6)	54 (45.0)		
3. การศึกษาของผู้เลี้ยงดูเด็ก				
3.1 ต่ำกว่ามัธยมปลาย	32 (50.8)	55 (47.0)	3.34	0.34
3.2 มัธยมปลาย	8 (12.7)	12 (10.3)		
3.3 ปวช. ปวส. อนุปริญญา	11 (17.5)	14 (12.0)		
3.4 ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี	12 (19.0)	36 (30.7)		
4. รายได้เฉลี่ยครอบครัว (บาท/เดือน)				
4.1 < 5000 บาท	28 (44.4)	44 (36.7)	1.67	0.43
4.2 5000 - 10000 บาท	19 (30.2)	35 (29.2)		
4.3 > 10000 บาท	16 (25.4)	41 (34.1)		
5. พฤติกรรมการให้นม				
5.1 นมแม่อย่างเดียว	7 (11.1)	19 (15.8)	0.8	0.67
5.2 นมขวดอย่างเดียว	6 (9.5)	12 (10.0)		
5.3 ทั้งนมขวดและนมแม่	50 (79.4)	89 (74.2)		
6. การดื่มน้ำตามหลังดื่มนม				
6.1 ไม่เคย	19 (33.9)	13 (12.9)	12.1	0.007*
6.2 บางครั้ง	25 (44.7)	57 (56.4)		
6.3 เป็นประจำ	12 (21.4)	31 (30.7)		
7. การกินขนมขบเคี้ยว กรูบกรอบ				
7.1 ไม่กิน	7 (11.1)	41 (34.2)	12.1	0.002*
7.2 < 1 ครั้ง/วัน	27 (42.9)	44 (36.7)		
7.3 ≥ 1 ครั้ง/วัน	29 (46.0)	35 (29.1)		
8. การดื่มน้ำหวาน				
8.1 ไม่ดื่ม	36 (57.1)	98 (81.7)	13.4	0.001*
8.2 < 1 ครั้ง/วัน	8 (12.7)	9 (7.5)		
8.3 ≥ 1 ครั้ง/วัน	19 (30.2)	13 (10.8)		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < 0.05$

ตารางที่ 1 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเกิดโรคฟันน้ำนมในประชากรที่ศึกษาโดยใช้สถิติ การวิเคราะห์แบบทวิปัจจัย (Bivariable analysis) ต่อ

ตัวแปร	เด็กที่เป็นโรคฟันผุ		สถิติที่ใช้	p-value
	เด็กมีฟันผุ จำนวน 63 คน (%)	เด็กที่ไม่มีฟันผุ จำนวน 120 คน (%)	Chi-square test	
9. การทำความสะอาดช่องปากเด็ก				
9.1 ไม่เคย	35 (55.6)	49 (40.8)	3.6	0.058
9.2 เคย	28 (44.4)	71 (59.2)		
10. การเคยใช้ฟลูออไรด์				
10.1 ไม่เคย	29 (76.0)	67 (55.8)	1.59	0.22
10.2 เคย	34 (34.0)	53 (44.2)		
11. การเคยไปพบทันตแพทย์				
11.1 ไม่เคย	57 (90.5)	108 (90.0)	0.11	1.0
11.2 เคย	6 (9.5)	12 (10.0)		
12. การมีแผ่นคราบจุลินทรีย์				
12.1 ไม่มี	11 (17.5)	56 (46.7)	15.1	0.001*
12.2 มี	52 (18.5)	64 (53.3)		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < 0.05$

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเกิดโรคฟันน้ำนมในประชากรที่ศึกษาโดยใช้สถิติถดถอยลอจิสติกแบบพหุปัจจัย (Multivariable Logistic Regression Analysis)

ตัวแปร	เด็กที่เป็นโรคฟันผุ		Crude Odd Ratio (95%CI)	Adjusted Odd Ratio (95%CI)	p-value
	ผุจำนวน (column%)	ไม่ผุจำนวน (column%)			
1. การกินขนมขบเคี้ยว/กรุบกรอบ					
1.1 ไม่กิน	7 (11.1)	41 (34.2)	1	1	0.012*
1.2 < 1 ครั้ง/วัน	27 (42.9)	44 (36.7)	5.0 (1.7-14.3)	5.7 (1.5-22.5)	
1.3 ≥ 1 ครั้ง/วัน	29 (46.0)	35 (29.1)	7.2 (2.5-20.6)	7.4 (1.8-29.4)	
2. การดื่มน้ำหวาน					
2.1 ไม่ดื่ม	36 (57.1)	98 (81.7)	1	1	0.001*
2.2 < 1 ครั้ง/วัน	8 (12.7)	9 (7.5)	1.8 (0.6-5.6)	1.9 (0.5-7.1)	
2.3 ≥ 1 ครั้ง/วัน	19 (30.2)	13 (10.8)	4.7 (2.1-10.4)	6.2 (2.3-16.5)	
3. การมีแผ่นคราบจุลินทรีย์					
3.1 ไม่มี	11 (17.5)	56 (46.7)	1	1	0.003*
3.2 มี	52 (18.5)	64 (53.3)	4.1 (1.9-8.6)	3.8 (1.5-9.5)	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < 0.05$

เด็กในคลินิกเด็กดีจึงเป็นกลวิธีเชิงรุกอย่างหนึ่งในงานส่งเสริมป้องกันทันตสุขภาพ และเป็นสิ่งช่วยกระตุ้นให้แม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็ก ได้ทราบถึงความสำคัญของการป้องกันการเกิดโรคฟันผุและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เด็กมีฟันน้ำนมผุได้ง่าย

สรุป

การศึกษาค้นคว้าพบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคฟันน้ำนมผุในเด็กอายุ 6 - 30 เดือนในคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น คือ การกินขนมขบเคี้ยว/กรุบกรอบ การดื่มน้ำหวาน และการมีควาบกจุลินทรีย์บนตัวฟัน

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้ทำวิจัยขอขอบพระคุณพยาบาลประจำคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นที่อำนวยความสะดวกในการใช้สถานที่และเก็บข้อมูลผู้ปกครองของเด็กและเด็กทุกคนที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและตรวจช่องปาก คุณสมปอง จันทะความ ที่กรุณาพิมพ์แก้ไขคำผิดให้ และอำนวยความสะดวกเป็นอย่างดีในการตีพิมพ์บทความ ทำนนี้ขอขอบพระคุณคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ให้ทุนในการดำเนินการวิจัยทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

1. อรุณี ลายธีระพงศ์, สุภาภรณ์ จงวิศาล. การหยุดยั้งการลุกลามของรอยผุเริ่มแรกของฟลูออไรด์วานิชในเด็กก่อนวัยเรียน. วารสารทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2543; 25:101-110.
2. ชนิษฐา ดาโรจน์. ประสิทธิภาพของการทาฟลูออไรด์ โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการป้องกันโรคฟันผุในเด็กเล็ก. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.
3. กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. รายงานผลสำรวจสถานะทันตสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2537 ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กรมอนามัย, 2537.
4. กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. รายงานผลสำรวจสถานะทันตสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2543 - 2544 ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กรมอนามัย, 2545.
5. รวีวรรณ ปัญญางาม, ยุทธนา ปัญญางาม. อุบัติการณ์ของโรคฟันผุในฟันน้ำนมเด็กกรุงเทพมหานคร อายุ 7-60 เดือน. ว.ทันต. 2535; 42:1-6.

6. Horowitz HS. Research issues in early childhood caries. Community Dent oral Epidemiol 1998; 26:67-81.
7. Jose B, King NM. Early childhood caries lesion in preschool children in Kerala, India. Pediatr Dent 2003; 25:594-600.
8. Techanitiswad T. Determinants of variation in dental caries of 2 and 4 - year-old Thai in an urban area of Khon Kaen province, northeastern Thailand. [Doctoral Degree Thesis] New Zealand: University of Otago, Dunedin, 1994.
9. ธนพร บุญเจริญ, กัลยา อรุณแก้ว. การศึกษาความชุกของโรคฟันผุในเด็กก่อนวัยเรียน อายุ 1-5 ปี และปัจจัยของมารดาที่มีอิทธิพลต่ออัตราการเกิดโรคฟันผุของบุตรที่โรงพยาบาลแม่และเด็ก เชียงใหม่. เชียงใหม่: โรงพยาบาลแม่และเด็ก จังหวัดเชียงใหม่, 2535.
10. Thitasomakul S, Thearmontree A, Piwat S, Chankanka O, Pithpornchaiyakul W, Teanpaisan R, et al. A longitudinal study of early childhood caries in 9 -18 - month-old Thai infants. Community Dent Oral Epidemiol 2006; 34:429-36.
11. สมนึก ขาญด้วยกิจ, สุณี วงศ์คงคาเทพ, ชนิษฐ์ รัตนรังสิมา, อังศณา ฤทธิ์อยู่. อิทธิพลของพฤติกรรมกรบริโภคอาหารของเด็กไทยอายุ 6-30 เดือนต่อการเกิดโรคฟันผุ. กรุงเทพมหานคร: กรมอนามัย, 2546.
12. Jin BH, Ma DS, Moon HS, Paik DI, Hahn SH, Horowitz AM. Early childhood caries: prevalence and risk factors in Seoul, Korea. J Public Health Dent 2003; 63:183-8.
13. Winter GB, Rule DC, Mailer GP, James PMC, Gordon PH. The Prevalence of Dental caries in preschool children aged 1-4 years . British Dental Journal 1971; 130:464-6.
14. Paunio P, Rautava P, Helenius, Alanen P, Sillanpaa M. The Finnish family competence study: The relationship between caries, dental health habits and general health in 3-year-old Finnish children. Caries Research 1993; 27:154-60.
15. Persson L-A, Holm A-K, A rvidsson S, Samuelson G. Infant feeding and dental caries a longitudinal study of Swedish children. Swedish Dental Journal 1985; 9:201-6.
16. Gibson S, Williams S. Dental caries in pre-school children: associations with social class, toothbrushing habit and consumption of sugars and sugar-containing foods. Caries Research 1999; 33:101-113.
17. สุวิภา อนันต์ธนสวัสดิ์, สถาพร มานไข่มุก. พฤติกรรมการเลี้ยงดูทารกที่มีผลต่อสุขภาพ. วารสาร อนามัย 2535; 21:209-218.

